

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ. ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

УДК 37.016.81'373.45'25

ДИДАКТИКО-КОГНІТИВНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Борщовецька В.Д.

Білоцерківський національний аграрний університет

Стаття розглядає питання, пов'язані з проблемами навчання іншомовної лексики майбутніх перекладачів, яке має базуватись на поєднанні когнітивного, комунікативного й особистісно-діяльнісного підходів. Доведено, що когнітивний підхід до навчання іншомовної лексики базується у визначенні механізмів переробки лексичної інформації, а також шляхів збереження і запам'ятовування нової лексичної інформації. Наведено мнемонічні прийоми запам'ятовування лексики. Узагальнено педагогічні передумови навчання іншомовної лексики, до яких відносять інструментальну та інвентаризаційну мотивацію. Відібрано дидактичні принципи навчання досліджуваного феномену. Розроблено методичну типологію англійської аграрної лексики, представлено чотирима групами.

Ключові слова: навчання лексики, перекладачі, когнітивний, дидактика, методика, передумови.

Постановка проблеми. Інтеграція України у європейське та світове економічне, освітнє, культурне і наукове товариство зумовлює якісно нову підготовку фахівців з перекладу. Сучасні перекладачі повинні володіти низкою компетентностей, що сприятимуть вирішенню завдань із зарубіжними партнерами у різних сферах комунікації. Перекладацька компетентність є одним із основних чинників професійної компетентності перекладача, регламентованих у «Європейському стандарті EN 15038 щодо надання перекладацьких послуг і перекладу спеціальної технічної документації». Ефективність її формування значною мірою залежатиме від рівня володіння лексичним компонентом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами навчання іншомовної лексики майбутніх перекладачів займалась низка вітчизняних та зарубіжних учених, а саме: М.В. Бурлаков, О.Б. Тарнопольський, Ю.О. Семенчук, О.Ю. Долматовська, Л.С. Бірецька, Т. Hutchison, М. Lewis, Р. Meara, D. Nunan, N. Schmidt, etc.

Зокрема вони досліджували способи і прийоми семантизації лексики; визначали критерії і процедуру відбору лексики, вивчали психофізіологічні особливості засвоєння лексики тощо. Проведений нами аналіз літературних джерел, дозволив зробити висновок про **необхідність комплексного підходу до проблеми навчання лексичного аспекту у процесі перекладу.**

Мета статті. Головною метою цієї статті є дослідити дидактико-когнітивні та методичні пере-

думови навчання майбутніх перекладачів іншомовної лексики.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, навчання майбутніх перекладачів лексичного аспекту повинно ґрунтуватися на поєднанні сучасних підходів, а саме: когнітивного, комунікативного й особистісно-діяльнісного. У межах цієї статті ми розглянемо комунікативний і когнітивний підходи.

Когнітивний підхід означає, що вивчення певного лінгвістичного явища, а у нашому випадку, лексичного, повинно спиратися на розумові процеси та дії, що є основою розуміння та використання цього явища у мовленні. Він оснований на когнітивній психології, опирається на принцип свідомості у викладанні й на теорію соціоконструктивізму, згідно з якою студент є активним учасником процесу навчання. Когнітивний підхід до навчання іншомовної лексики полягає у визначенні механізмів переробки лексичної інформації з одного боку та шляхів засвоєння і збереження нової лексичної інформації з іншого боку [8; 12]. Методична доцільність когнітивного підходу полягає в організації активної мовленнєво-мислительної діяльності студентів у процесі навчання їх іншомовної лексики здійснення перекладацької діяльності. Відповідно до індивідуальних психологічних особливостей та якостей індивіду у майбутнього перекладача формується власний когнітивний стиль, що впливає на вибір ним навчальних стратегій [7, с. 7]. Під навчальними стратегіями ми розуміємо діяльність та операції, що використовує індивід, з метою

удосконалення процесів отримання, зберігання та виклику з пам'яті необхідної інформації для подальшого використання у мовленні [3]. У нашому дослідженні під когнітивними стратегіями ми розуміємо такі ментальні процеси, які спрямовані на переробку і збереження інформації. До них ми відносимо мнемонічні прийоми запам'ятовування, зокрема: згрупування нового слова з уже відомими, які схожі за певними ознаками [6; 13]. Нове слово можна помістити зі словом з однаковим значенням (to search → to look for), схожою звуковою структурою (profitability → stability, availability, activity), словами, які починаються з однакових літер (adore → apply, arise, accelerate), чи згідно з іншими параметрами. Але, на нашу думку, перевагу слід віддавати схожості. Це пояснюється тим, що старі слова вже збережені в пам'яті, а прикріплення до них нових збільшує ймовірність їх запам'ятовування. Крім зазначених вище методів запам'ятовування, до ефективних мнемонічних прийомів ми відносимо прийом *loci*, систему слів-вішалок, словесні сім'ї, *Keyword method* тощо, використання яких довело свою ефективність у процесі експериментального дослідження [2].

Спостереження за освітнім процесом на філологічному факультеті засвідчує, що майбутні перекладачі для засвоєння лексики застосовують різні стратегії на різних етапах навчання. Так, на першому етапі вони використовують різні словники, опори та наочність, виконують лексичні вправи. На старших етапах пріоритетними є використання асоціацій, аналізу форми слова, контексту, порівняння мовних явищ іноземної та англійської мови тощо.

До педагогічних передумов навчання іншомовної лексики у процесі перекладу ми відносимо мотиваційний компонент. Учені розрізняють інструментальну мотивацію [4; 5; 10], що полягає у сприянні позитивного ставлення студентів до виконання поставлених перед ними завдань та інвентаризаційну [10], що зумовлена контролюванням студента своїх лексичних знань. Формування у студентів зазначених видів мотивації сприятиме підвищенню ефективності засвоєння лексики у процесі перекладу.

Розробка методики навчання іншомовної лексики у процесі навчання перекладу буде базуватись на використанні дидактичних принципів, до яких ми відносимо: *принцип міцності*, на основі якого презентація лексики відбувається у різних контекстах з наступним виконанням вправ; *принцип науковості*, який означає, що методика навчання має базуватись на основі сучасних наукових розробок [4].

У межах дослідження дидактико-когнітивних та методичних передумов навчання іншомовної лексики майбутніх перекладачів доцільно спиратись на принципи, запропоновані В.А. Бухбіндером та В. Штраусом, а саме: *принцип раціонального обмеження словникового мінімуму* у результаті відбору термінів галузі, у якій здійснюється переклад; *принцип спрямованого пред'явлення лексики* для формування репродуктивних та репродуктивних навичок при перекладі; *принцип урахування мовних властивостей* лексичних одиниць (структура, семантика, сполучуваність); *принцип урахування дидактико-*

психологічних особливостей навчання, що базується на систематичних повтореннях лексичних одиниць в різних контекстах, *принцип комплексного вирішення* дидактико-методичних засад у галузі навчання лексики; *принципи опори на лексичні правила та способу словотвору*; *принципи єдності навчання лексики та мовленнєвої*, а у нашому випадку – *перекладацької діяльності*.

Далі розглянемо методичний аспект особливостей лексики на прикладі субмови сільського господарства. З точки зору методики навчання іншомовної фахової лексики у процесі перекладу структурно-семантичні особливості англійської аграрної лексики будуть зумовлювати методичну трудність або, навпаки, легкість засвоєння студентами тих чи інших лексичних одиниць. Це пояснюється тим, що засвоєння іноземної мови проходить як процес засвоєння вторинного коду іноземної мови на основі первинного коду рідної мови. При цьому відбувається перенос правил первинного коду при використанні вторинного коду, який може бути як позитивним, так і негативним. Всі явища переносу як позитивного, так і негативного, впливають на процес засвоєння іноземної мови, зокрема лексики, що проявляється або в полегшенні або в ускладненні цього процесу. Головною трудністю спричиняє негативний перенос явищ рідної мови на явища іноземної, тобто міжмовна інтерференція. Об'єктивна трудність в оволодінні лексико-семантичною системою іноземної мови полягає в тих особливостях, які відрізняють одну мовну систему від іншої. Під час засвоєння семантичної структури іншомовного слова характерним ототожнення студентом семантичних структур кореспондуючих слів рідної та іноземної мови. В іноземну мову переносяться засвоєні студентами лексико-семантичні норми функціонування слів рідної мови, надаючи іншомовному слову всі його властивості.

Існує думка, що основною трудностю оволодіння іншомовної лексичної одиниці є велика схожість і ледь помітна різниця в значеннях, що ускладнює вибір необхідного слова для конкретних комунікативних цілей. Такого положення дотримуються вчені в області інтерференції, де встановлена певна закономірність: чим вища ступінь подібності лексичних одиниць, тим важче їх засвоїти, тим більш ймовірним є роль інтерференції.

Таким чином, у процесі навчання іншомовної англійської лексики для перекладу необхідно класифікувати всі лексичні одиниці, що підлягають засвоєнню за ступенем їх методичної трудності. Так, якщо під час оволодіння певною лексичною одиницею студент опирається на механізм переносу, то процес засвоєння слова буде суттєво полегшуватися. Якщо ж у процесі оволодіння лексичною одиницею виникає явище інтерференції, то у студента можна прогнозувати певні помилки. Правомірно вважати, що врахування описаних вище явищ має велике значення для розробки науково обгрунтованої методики навчання іншомовної лексики для перекладу і практично може бути здійсненим шляхом створення методичної типології лексичних одиниць, що вивчаються. Аналіз наукової літератури з методики навчання іншомовної лексики показав, що вченими неодноразово вирішувались проблеми ме-

тодичної типології лексики, оскільки правильна оцінка типологічних особливостей слів дозволяє не тільки врахувати труднощі їх засвоєння, але й правильно вибрати засоби та прийоми їх семантизації, визначити методичний шлях подальшої роботи з ними. Під час розробки методичної типології використовуються дані порівняльного аналізу лексичного матеріалу в іноземній та рідних мовах. У його основі лежать відношення тождності і відмінності, які є характерними для явищ як в межах однієї мови, так і в різних мовах. При цьому, на міжмовному рівні існують ті самі семантичні відношення, які характерні для лексичних та інших одиниць в межах мови, тобто синонімічні, антонімічні та ін. [11]. Завданням порівняльно-типологічного аналізу словникового складу двох мов є порівняння лексичних систем цих мов на типологічній основі [1].

У якості вихідного положення під час розробки методичної типології досліджуваної нами англійської аграрної лексики у нашій роботі прийнята складена на основі порівняльного аналізу англійської і російської мов типологія лексичних міжмовних відповідностей, що відображає повне, часткове або відсутнє співвідношення семантичної і морфологічної структури, а також сполучення та вимови слів мов, що порівнюються [1, с. 11-16].

Крім цього, ми поділяємо точку зору тих авторів, які вважають, що для ефективного засвоєння лексики для перекладацьких цілей необхідно враховувати специфічні якості, властиві словам термінам. Щодо критеріїв визначення методичної труднощі засвоєння слів-термінів, то вони визначаються труднощами засвоєння форми і значення терміна, Труднощі засвоєння форми термінів визначаються довжиною, структурою, ступенем співпадання звукової та графічної форми, ступенем інформативності символів, які входять до складу терміна, схожістю терміна за формою з іншими термінами в межах мови, що вивчається, у порівнянні з іншою мовою. До критеріїв, які визначають труднощі засвоєння терміна, відносяться: наявність у межах даної області багатозначності термінів; наявність термінів-синонімів; наявність термінів – «фальшивої синонімії»; збільшення абстрактності понять, що виражаються термінами; збільшення ступеня переосмислення термінологічних словосполучень.

Список літератури:

1. Бархударов Л.С. О соответствии лексических значений в английском и русском языках // Иностр. яз. в школе. – 1980. – № 5. – С. 11-16.
2. Борщовецкая В.Д. Using mnemonics techniques in L2 Vocabulary Acquisition / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Біла Церква, жовтня 2009 р.). – Біла Церква, 2009. – С. 27-31.
3. Борщовецкая В.Д., Семенчук Ю.О. Використання навчальних стратегій для оволодіння іноземною лексикою / Іноземні мови. – 2009. – № 2. – С. 19.
4. Бірецька Л.С. Формування англійської лексичної компетентності майбутніх лікарів у професійно орієнтованому читанні: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2015. – 180 с.
5. Гурвич П.Б. Усиление мотивации учебной деятельности, направленной на овладение лексикой иностранного языка // Иностранные языки в школе. – 1976. – № 6. – С. 50-55.
6. Залевская А.А. Введение в психолінгвістику. – М.: Рос. гос. гум. ун-т, 1999. – 382 с.
7. Кашина Е.Г. Традиции и инновации в методике преподавания иностранного языка: учеб. Пособие для студентов филологических факультетов университетов. – Самара: Изд-во «Универ-групп», 2006. – 75 с.
8. Криводерев В.В. Моделювання мнемічних процесів. – Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01/ Унів-т внутр. справ. – Харків, 2000. – 16 с.

Ми також вважаємо, що суттєву труднощі у навчанні іноземної фахової лексики в методичному аспекті, на наш погляд, будуть представляти абрєвіатури, що пояснюється їх різноманітною структурою і звучанням. З метою її подолання необхідно розробити спеціальні вправи спрямовані на ефективність засвоєння абрєвіатур.

Підсумовуючи викладене вище, ми вважаємо за доцільне виділити чотири групи англійської аграрної лексики, що об'єднують терміни різних ступенів труднощі засвоєння і є обов'язковими для засвоєння з метою вживання їх у перекладацькій діяльності в аграрній галузі. Так, в першу групу ми включили терміни, що співпадають за формою і значенням з термінами української мови. Це терміни-інтернаціоналізми. Зазвичай, значна їх кількість засвоюється студентами в школі і на I-II курсі [9, с. 19]. До складу термінів-інтернаціоналізмів, входять такі, що характеризуються неспівпаданням наголосу і неспівзвучністю наголошених голосних при частковій співзвучності приголосних або їх повній неспівзвучності [Бычкова, 1976]. Наприклад: agrarian, alternative, agronomy, culture тощо.

У другу групу ввійшли терміни, що співпадають за обсягом, але не співпадають за формою з термінами української мови. До цієї групи віднесені також терміни, які співпадають за формою і значенням зі своїми еквівалентами в рідній мові, але відсутні в понятійному апараті студентів внаслідок їх недостатньої професійної компетентності.

У третю групу ввійшли терміни, що не співпадають ні за формою, ні за обсягом значень з термінами рідної мови.

У четверту групу ввійшли абрєвіатури, що представлені різними буквеними скороченнями та усиченими словами.

Висновки і пропозиції. Таким чином, в межах цієї статті ми розглянули дидактико-когнітивні та методичні передумови навчання іноземної лексики майбутніх перекладачів, які ляжуть в основу розробки методики навчання лексики у процесі перекладу.

Перспективним може бути таксономія навчання лексичного аспекту майбутніх перекладачів, розробка моделі навчання в умовах ECTS, а також навчання майбутніх перекладачів лексичного аспекту з позицій особистісно-діяльницького підходу.

9. Мирошниченко Э.В. Обучение профессиональной лексике студентов-экономистов при устноречевом общении в непрофессиональных сферах коммуникации (начальный этап, английский язык): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02: Киевский гос. лингв. ун-т. – Киев, 1996. – 187 с.
10. Соловова Е.Н. ЕГЭ. Английский язык. Практикум. Грамматика и лексика, John Pearsons. – М.: Центр изучения английского языка Елены Солововой, 2013.
11. Райхштейн А.Д. О межязыковом сопоставлении фразеологических единиц // Иностр. яз. в школе. – 1979. – № 4. – С. 3-8.
12. O'Malley J.M., Chamot A.U. Learning Strategies in Second Language Acquisition. – USA: Cambridge University Press, 1990. – 260 p.
13. Schmidt R.W. Psychological mechanisms underlying second language fluency // Studies in second language acquisition. – 1992. – N 14. – P. 357-385.

Борщовецкая В.Д.

Белоцерковский национальный аграрный университет

ДИДАКТИКО-КОГНИТИВНЫЕ МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ОБУЧЕНИЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ ЛЕКСИКЕ БУДУЩИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ

Аннотация

Статья рассматривает вопросы, связанные с проблемами обучения иноязычной лексике будущих переводчиков, которое должно базироваться на комплексном сочетании когнитивного, коммуникативного личностно-деятельностного подходов. Доведено, что когнитивный подход к обучению иноязычной лексике основывается на определении механизмов переработки лексической информации, а также способов сбережения и запоминания новой лексической информации. Приведены мнемонические приемы запоминания лексики. Обобщены педагогические предпосылки обучения иноязычной лексике, к которым относятся инструментальная и инвентаризационная мотивация. Отобраны дидактические принципы обучения исследуемого материала. Разработана методическая типология английской аграрной лексики, представленной у виде четырех групп.

Ключевые слова: обучение лексике, переводчики, когнитивный, дидактика, методика, предпосылки.

Borshchovetska V.D.

Bila Tserkva National Agrarian University

PEDAGOGICAL COGNITIVE AND METHODOLOGICAL PREREQUISITES OF L2 VOCABULARY TEACHING TO THE FUTURE INTERPRETERS

Summary

The article deals with the problems of L2 Vocabulary teaching to future interpreters which has to be based on the complex of cognitive, communicative, personal-and-activity approaches. It has been proved that cognitive approach to teaching L2 Vocabulary comprises mechanisms of vocabulary processing as well as ways of saving and remembering lexics. Pedagogical prerequisites of teaching L2 Vocabulary have been considered. Instrumental and selfcontrolling incentives have been highlighted. Didactic principles of teaching the addressed phenomenon have been selected. Methodical typology of the English agrarian vocabulary has been developed and four groups of it have been presented.

Keywords: teaching vocabulary, interpreters, cognitive, didactics, methodology, prerequisite.